

Ljiljana Gavrilović

Vodič iz Omelasa: akciona antropologija u glazuri od čuda

Apstrakt: Književni rad Ursule Legvin, autorke naučne fantastike, povezan je sa antropologijom, kako teorijskom, tako i praktičnom, na više načina. Njen život, obrazovanje, književna produkcija i recepcija njenih dela čine celinu, višestruko povezanu sa antropologijom sa jedne, i promenama u savremenom svetu, sa druge strane. Njeno delo je, zahvaljujući ogromnoj popularnosti, u velikoj meri doprinelo usvajanju nekih primarno antropoloških teza u najširoj (ne samo američkoj) populaciji i time bitno uticalo na promenu javnog diskursa – na oblikovanje savremene idealne slike sveta.

Ključne reči: Ursula Legvin, rasizam, feminizam, naučna fantastika, antropologija

On je bio samo jedan čovek. Sudbina jednog čoveka nema značaja.
Ako ona nema, šta ima?
"Rokanonov svet"

Mesto na koje idu još teže je zamislivo za većinu nas od grada sreće. Ja uopšte nisam u stanju da ga opišem. Moguće je da ono i ne postoji. Ali oni izgleda znaju kuda idu, oni što odlaze iz Omelasa.
"Dvanaest četvrti vetra: Oni što odlaze iz Omelasa"

Ursula Legvin, već decenijama jedna od najznačajnijih književnica naučno-fantastičnog žanra, odnosno žanra u koji se danas osim naučne fantastike svrstava i (epska) fantastika i horor,¹ za antropologa je zanimljiva na više različitih nivoa. Generalno gledano, kako kaže Bojan Žikić:

¹ Danas teoretičari u okviru istog žanra (SF/F/H) smeštaju literaturu, filmove, televizijske filmove i serije, stripove i kompjuterske igre koje su ranije razvrstavali u tri različita žanra. Ta podela, odnosno postavljanje čvrste granice prema žanrovskom-kao-nižerangiranom delu u odnosu na ono što se smatra glavnim (pretpostavljeno umetničkim = vrednim) tokom, najupadljivije je u okviru literature, što proizilazi iz istorije medija. Film je nova grana umetnosti, strip do druge polovine 20. veka uopšte nije bio smatran umetnošću, televizija je i dalje definisana prevashodno kao segment popularne kulture,

"da bi zaključci u vezi onoga šta se istražuje imali ikakvog smisla, predmet istraživanja mora biti od vrste stvari koje konotiramo u stručnom govoru kao deljene, ili zajedničke. Komunikacija koja je proizvod onoga što smatramo književnošću, recimo, zadovoljava taj uslov na dva načina. Na prvom mestu, takvom je proučavamo, polazeći od pretpostavke da postoje određeni komunikativni resursi za čiju upotrebu autor i recipienti moraju posedovati odgovarajuću kompetenciju, ali i deliti je. Ono što je bitnije, međutim, jeste da stvaralački akt koji će iznedriti tu komunikaciju počiva, zapravo, na pretpostavci o postojanju zajedničkih komunikativnih resursa..." (Жикић 2006: 41)

Međutim, pored samog teksta njenih dela, koji – kao i dela drugih autora koja teoretičari i/ili čitaoci svrstavaju u ovaj žanr – nesumnjivo ispunjava ove polazne uslove, te je tako zanimljiv za antropološko ispitivanje, rad Ursule Legvin je s antropologijom, kako teorijskom, tako i praktičnom, povezana na više načina. Njen život, obrazovanje, književna produkcija i recepcija njenih dela čine celinu, višestruko povezanu s antropologijom s jedne, i promenama u savremenom svetu, s druge strane. Njeno delo je, zahvaljujući ogromnoj popularnosti, u velikoj meri doprinelo usvajanju nekih primarno antropoloških teza u najširoj (ne samo američkoj) populaciji i time bitno uticalo na promenu javnog diskursa – na oblikovanje savremene idealne slike sveta, kao mesta u kome bi svi ljudi (bez obzira na rasu, kulturu, religijska uverenja, pol i sve ostale razlike) trebalo da budu ravnopravni, jer su deo opšte-ljudske zajednice, kao i na shvatanje da je komunikacija/dijalog jedini način uspostavljanja mostova preko realnih i/ili izmišljenih razlika među njima.

Činjenice

Ursula Legvin je rođena 1929. godine, u Berkliju (Kalifornija), kao četvrto dete, a jedina kći, u porodici Alfreda i Theodore Kreber, kojima je oboma to bio

dok literatura u okviru naše civilizacije – bazirane na pismu/pismenosti – ima dovoljno dugu tradiciju da je teorija uspela da izgradi čvrste kategorijalne okvire onoga što se smatra umetnošću, odnosno vrednim kulturnim proizvodom. No, sama Ursula Legvin, iako ne odbija da bude shvatana kao žanrovski (= drugorazredni) pisac, kako su to radili drugi veliki SF autori – Robert Silverberg ili Kurt Vonegat, ne želi da prihvati bilo kakvu kategorizaciju koja ograničava stvaralaštvo: "Definicije su za gramatiku, ne za literaturu, (...) a kutije su za kosti" (Le Guin 1979/1993) i, na drugom mestu: "Ne prihvatam presudu da korišćenjem slika i metafora s drugih svetova, korišćenjem putovanja kroz kosmos, budućnosti i izmišljenih tehnologija, društava i bića, naučna fantastika beži od relevantnosti za ljude, za nas, naše živote. Te slike i metafore, ako ih koristi ozbiljan pisac, jesu slike i metafore naših života, to su legitimni romansijerski, simbolički načini da se kaže ono što se ni na koji drugi način ne bi moglo reći o nama, o našem postojanju, o onome što odabiramo ovde i sad. Naučna fantastika proširuje to 'ovde' i to 'sad'" (*Ribar unutrašnjeg mora: Uvod*).

drugi brak (Alfred Kreber je usvojio dva sina iz Teodorinog prethodnog braka). Studirala je francuski jezik i književnost na Berkliju, Kolumbiji i u Parizu. Udalila se za historičara Šarla Legvina. Ima troje dece. Živi u Portlandu, Oregon.

Prvu priču objavila je 1962. godine,² iako se pisanjem bavila od detinjstva. Tokom pedesetih godina napisala je pet romana, koji po njenom sudu nisu bili "ni naučno-fantastični, ni fantastični, ali ni realistični" (Živković 1987: 12), i koje nijedan izdavač nije hteo da štampa, najverovatnije upravo zbog ove žanrovske neodređenosti (ona je tada bila potpuno nepoznat autor, a nemogućnost da se romani smeste u bilo koju od jasnih kategorija nije obećavala uspešnu prodaju). Iako je to shvatala kao svojevrsnu cenzuru, karakterističnu za izdavačku politiku u SAD,³ ona se okrenula žanru koji je, kao čitalac, volela od detinjstva – naučno-fantastici. Kasnije je sama objašnjavala: "(m)oji prvi pokušaji da pišem naučnu fantastiku bili su motivisani sasvim određenom željom da budem publikovana: nije postojalo ništa više ni manje od toga" (Živković 1987: 12-13).

Ipak, kako je njeno poznavanje nauke (odnosno onoga što se u anglo-američkoj kulturi podrazumeva pod sciences – dakle: prirodne nauke) bilo relativno ograničeno, njen logičan izbor je bila svojevrsna antropologizacija žanra, obraćanje pažnje na ljude koji "žive u svemiru onakvom kakvim ga vidi moderna nauka i u svetu izmenjenom modernom tehnologijom" (Legvin 1984), a ne na samu nauku/tehnologiju.⁴ Tako je nastao ciklus priča i romana o hain-

² Zapravo, pre toga je 1961. objavila priču za koju nije dobila honorar, pa se u američkim bibliografijama kao prva pojavljuje prva prodata priča, što, kako Zoran Živković kaže "vrlo dobro ilustruje u kojoj je meri komercijalni vid stvaralaštva preovlađujući u američkom izdavačkom establišmentu" (Živković 1987: 14).

³ Govoreći nekoliko godina kasnije o pitanjima cenzure u SAD, ona kaže: "Ono što utiče na svakoga pisca, svaku knjigu izdatu u SAD, jeste cenzura tržišta. Mi nismo totalitarna država; i dalje smo demokratska zemlja i to ne samo po imenu — ali demokratija je kapitalistička, korporacijska. Naša vrsta cenzure proističe iz prirode našega sistema. Naši cenzori su idoli tržišta. Zato je naša cenzura fluidna i promenljiva. Teško ju je definisati. Zabrana se vrši a čovek je nije ni svestan; ona se odigrava van njevog vidnog polja. Mi nemamo Ždanova da nam kaže: 'Ne smete kritikovati vladu, ne smete pisati o teškim stvarima. Morate da pišete o hrabrim vojnicima Otadžbine i srećnim radnicima na hidroelektranama. Morate biti socijalistički realisti i morate se smešiti.' Nema takvih naređenja, nema apsolutnih normi, bilo pozitivnih bilo negativnih. Jedina norma koja vlada na tržištu je: *Hoće li se prodati?* A ta norma je vrlo širok i promenljiv pojam... Istinska novost, istinska originalnost je sumnjiva. Sve dok ona nije tek nešto već poznato a prepravljeno, ili nešto eksperimentalno po formi, ali nesumnjivo trivijalnog ili ciničnog značenja, nesigurna je. A mora biti sigurna. Ne sme *promeniti* potrošača." (Легвин 1973/2007)

⁴ Pretpostavljeni naučni pronalasci koji razlikuju hainski svemir od našeg su: AN-SIBL – sprava koja omogućuje trenutnu direktnu komunikaciju između svetova, bez obzira na njihovu razdaljinu (otkriće ANSIBL-a pripisala je Ševeku, glavnom junaku iz *Čoveka praznih šaka*), NAFAL brodovi – svemirski brodovi koji se kreću gotovo

skom svemiru, koji će joj doneti svetsku slavu.⁵ Njeni romani, pre svega *Leva ruka tame*, *Čovek praznih šaka*, ali i ciklus priča i romana o Zemljomorju,⁶ koji se kategoriše kao čista/epska fantastika, prodani su u millionskim tiražima na engleskom govornom području i prevedeni na veliki broj drugih jezika, uključujući moderni hebrejski, korejski i turski jezik.

Upravo ta ogromna popularnost književnice koja je pisala naučnu fantastiku u vreme kada su tim poljem dominirali isključivo muškarci,⁷ a čiji su se romani pri tom bavili ljudima i međuljudskim odnosima, a ne naukom i tehnologijom, stvorili su od nje začetnika novih odnosa unutar i povodom žanra. Naime, njoj je upravo izmeštenost u okvire žanra davala slobodu da govori o stvarima koje nisu popularne, da – u naizgled izmaštanim/nemogućim okvirima – stvara odnose koji u tadašnjem američkom društvu (a ni u drugim) nisu bile ni uobičajene ni željene (kao što je rasna ravnopravnost ili polna/rodna neodređenost): nje-ne priče su se odnosile na neke druge ljude, na nekom drugom mestu. S druge strane, broj čitalaca žanrovske literature (kao pretpostavljeno literature manje/nije vrednosti) bio je (i danas je) značajno veći od broja čitalaca "umetničke" literature – tako je njenim tekstovima upravo smeštanje u okvire popularne kulture dalo mogućnost uticaja, koji je potpuno nesumnjiv. Njena uloga, zapravo, tokom sedamdesetih godina 20. veka, prevashodno u američkom društvu (a

brzinom svetlosti (iako u *Rokanonovom svetu* postoje i brodovi koji se kreću brže od svetlosti, ali isključivo bez posade, dakle bez uma) i telepatija, kao sposobnost koja se može naučiti isto kao i govor, ili blo koji drugi element kulture. Kasnije je dodala i teoriju čurtena (ali tek u pričama iz 1994. godine), koja omogućuje trenutni transfer ljudi/uma s jednog mesta na drugo.

⁵ *Semlešina ogrlica* (1964), *Rokanonov svet* (1966), *Planeta izgnanstva* (1966), *Grad opsena* (1967), *Devet života* (1968), *Leva ruka tame* (1969), *Kralj Zime* (1969), *Prostranija od carstava i sporija* (1971), *Svet se kaže šuma* (1972), *Dan uoči revolucije* (1974), *Čovek praznih šaka* (1974), *Priča Šobija* (1990), *Plesom do Ganama* (1993), *Druga priča ili ribar unutrašnjeg mora* (1994), *The Matter of Seggri* (1994), *Unchosen Love* (1994), *Solitude* (1994), *Četiri puta do oproštaja* (1995), *Coming of Age in Karhide* (1995), *Mountain Ways* (1996), *Old Music and the Slave Women* (1999), *The Telling* (2000).

⁶ *Pravilo imena* (1964), *Reč oslobođanja* (1964), *Čarobnjak Zemljomorja* (1968), *Grobnice Atuana* (1971), *Najdalja obala* (1972), *Tehanu* (1990), *Tales from Earthsea* (2001), *The Other Wind* (2001).

⁷ Do šezdesetih godina 20. veka naučnom (a i svakom drugom) fantastikom bavili su se isključivo muškarci – ako, naravno, zaboravimo rodonačelnicu žanra iz 19. veka: Meri Šeli koja je stvorila Frankenštajna, a koju su tih decenija uredno zaboravljali i pisci, i izdavači, i čitaoci. Naučna fantastika je bila žanr koji su "pisali muškarci o muškarcima za muškarce" (Živković 1987: 7). Upravo zahvaljujući ogromnom uspehu Ursule Legvin i nekoliko autorki koje su se pojavile neposredno posle nje (a od kojih su neke godinama objavljivale pod muškim pseudonimom), danas su žene, ako ne brojniji, onda bar ravnopravni autori u okviru žanrovske produkcije.

sledstveno tome gotovo istovremeno, ili samo koju godinu kasnije i u evropskim društvima), u potpunosti odgovara onoj koju je Margaret Mid imala nekoliko decenija ranije (Миленковић 2003: 11-12, 203-205).

A sve to je, više nego nesumnjivo, povezano s njenim ranim detinjstvom i antropologijom, kao neizbežnim balastom koji je ponela iz roditeljskog doma.

Kreiranje kultura

U vreme Ursulinog rođenja njen otac, Alfred Kreber, imao je 53 godine. Do tada je već postavio temelje istraživanjima indijanskih kultura na tlu Amerike, napisao deo svojih najznačajnijih dela, oformio katedru za antropologiju na Berkliju, formirao Antropološki muzej u San Francisku (1911) u kome je bio prvi kustos, i postao jedna od najuticajnijih ličnosti u američkoj antropologiji.

Kreber je čvrsto verovao da bi antropologija trebalo da bude nauka slična prirodnim naukama i da je posao antropologa da ta pravila otkrije – da otkrije kako kulture nastaju, gase se i funkcionišu u međuvremenu, i to nezavisno od ljudskih bioloških osnova, ponašanja i psihologije.⁸ Isto tako, Kreber je čitavog života nastojao da jasno razgraniči nauku kojom se bavio od politike,⁹ iako je njegov rad na proučavanju indijanskih jezika i kulture nesumnjivo bio čist i jasan politički angažman – u vreme njegove mladosti ratovi s Indijancima su još uvek bili u punom zamahu (ratovi s Čejenima trajali su do devedesetih godina 19. veka, a, i pored toga što se smatra da su "Indijanski ratovi" završeni masakrom nad Sijuksima 1890, sukobi su trajali sve do 1917. godine). Osoba za koju se veruje da je na njega lično izvršila najznačajniji uticaj je Ishi,¹⁰ pretpostavljeni poslednji preživeli Jani/Jahi Indija-

⁸ Nekako izgleda da je ključna nauka u delima drugog američkog velikana SF-a Isaka Asimova – psihoistorija – zasnovana na Kreberovom shvatanju antropologije.

⁹ To je pretpostavljena posledica nemačkog liberalno-građanskog okruženja u kome je odrastao i bio vaspitavan, a koje je do krajnjih granica bilo nepoverljivo prema politici (Wolf 48). U Nemačkoj je, tokom procesa formiranja jedinstvene nacionalne države u 18. i 19. veku, nacija definisana kao kultura, čije se granice podudaraju sa granicama jezika. Kulturni nacionalizam, koji se zasnivao na Herderovom definisanju nacije-kao-kulture (Llobera 1994: 165, 169, 174), podrazumevao je *pretpostavljenu/urođenu* pripadnost kolektivu/kulturi, koja ni na koji način nije povezana s politikom, pod kojim se podrazumevalo samo aktivno učešće u javnom delovanju (Barnard 2004: 155). Politika je zato shvatana kao nižerazredna aktivnost, koja nikako ne može da bude povezana sa kulturom i/ili naukom.

¹⁰ *Iši* na jeziku Jahi grupe Jani indijanaca znači *čovjek*. Pravo/lično ime Išija nije sačuvano, jer je bilo zaštićeno tabuom čuvanja "istinskog" imena – motiv koji će Ursula Legvin razraditi u serijalu romana i priča o Zemljomorju.

nac,¹¹ koji je od 1911. do svoje smrti 1916. godine živeo u Antropološkom muzeju u San Francisku, pomažući Kreberu i njegovom kolegi Votermenu da rekonstruišu Jahi kulturu, identifikujući predmete i pokazujući im kako se oni prave.¹² Upravo blisko prijateljstvo između Alfreda Krebera i Išija bilo je osnov na kome će Ursula Legvin kasnije graditi koncept susreta/dijaloga između kultura: "Ne Mi i Oni; ne Ja i Oni; već Ja i Ti." (Leva ruka tame: 15)

Insistiranje na odnosu jedan na jedan, koji je u američkoj antropologiji – između ostalog zasnovan i na primeru Kreberovog iskustva s Išijem – zadržan do danas (Kovačević 2006: 24-28), po viđenju Ursule Legvin očigledno nije proisteklo iz lenjosti duha, nedostatka adekvatnog obrazovanja, niti iz ideje da je po-jedinac idealni predstavnik proučavane kulture – sva ta objašnjenja zvuče kao naknadne (neuspešne) racionalizacije. Metod, koji se očuvao do danas, uobličilo je duboko ljudsko iskustvo uspostavljenog ličnog odnosa između ispitivanog i ispitivača.¹³ Međutim, razlog koji Ursula Legvin navodi za takav koncept međukulturnog dijaloga je pre svega pragmatično-politički – odnosi moći:

"Sam, ja moram i da slušam, a ne samo da govorim. Sam, odnos koji konačno uspostavim, ako do toga uopšte dođe, nije bezličan i ne samo politički: on je pojedinačan, on je ličan, on je i više i manje od političkog" (Leva ruka tame: 15).

Govoreći mnogo godina kasnije o svom ocu i svom književnom radu, Ursula Legvin kaže:

"Moj otac je snažno osećao da nikada ne možete izaći iz svoje sopstvene kulture. Sve što možete je da pokušate. Mislim da se to ponekad vidi u mom pisanju. Moj otac je proučavao stvarne kulture, a ja ih stvaram – u nekom smislu to je istovetna stvar". (Cummins 1992: 2).

Ona, međutim, ne shvata kulturu kao nešto strano, kao opoziciju prema "prirodnom" čoveku – ideja kulture u njenom viđenju u potpunosti je lišena romantičarskog sna o minulim vremenima kao zlatnom dobu prošlosti i višeg vrednovanja "primitivnih" kultura, kao čistijih i bližih čoveku. Kako sama, komentarišući banalnu dihotomizaciju priroda:kultura, shvaćenu kao opoziciju primitivnih/ne-evropskih (anglo-američkih) naspram savremenih/zapadnih kultura, kaže:

¹¹ Išijeva biografija je postala opšte poznata i popularna zahvaljujući knjizi koju je 1961. godine objavila Teodora Kreber, a da je njegov značaj u američkoj antropologiji i danas aktuelan, vidi se iz zbornika radova koji su 2003. godine priredili Kreberovi sinovi Karl i Klifton (antropolog i istoričar): *Ishi in Three Centuries*.

¹² U tom smislu je Iši prvi poznati primer "zaštite nematerijalnog nasleđa", kako se ono danas tumači i kako se, čak, u nekim zemljama (npr. Japan) primenjuje u praksi.

¹³ Kreberova prva žena Henrijeta umrla je od tuberkuloze 1913. godine. Biografi pretpostavljaju da je Kreberu upravo prijateljstvo sa Išijem, koji je izgubio čitav svoj narod, pomoglo da prebrodi njenu smrt i da ponovo izgradi sopstveni život.

"Posredi je trajna, sveprisutna, tobože suvisla metafora o ljušturi (ili o skrampi, pliofilmu i tako dalje) ispod koje se, naravno, nahodi plemenitija stvarnost. Ova metafora kadra je da prikrije čak desetinu obmana odjednom. Jedna od najopasnijih je ona iz koje proishodi da je civilizacija neprirodna, budući da je veštačka: da je ona suprotna primitivnom... Razume se, nema nikave ljušture, posredi je razvojni proces u sklopu koga primitivno i civilizacija predstavljaju različite stepene iste stvari. Ako je nešto već suprotno civilizaciji, onda je to rat." (Leva ruka tame: 8)

Istovremeno, ona već u svojim najranijim tekstovima (*Semlejina ogrlica*, priča prvi put objavljena pod nazivom *Dowry of the Angyar*, 1964.) iznosi ideju da materijalni ostaci/dokazi kulture pripadaju njihovim kreatorima i korisnicima, onima čije su kulturno nasleđe. Ista ideja je u američkom zakonodavstvu usvojena 1990. godine (NAGPRA 14), a u međunarodnom zakonodavstvu se oko tog pitanja i dalje vode sporovi (npr: Kwak 2005) ali sa tendencijom usvajanja sličnog koncepta vlasništva nad kulturnim artefaktima.¹⁵ Tako se tekst Ursule Legvin, kao što se dogodilo i s nizom drugih SF tekstova, pokazao ne kao imaginacija, nego kao anticipacija stvarnosti.

Ursula Legvin insistira na činjenici da je svaki kontakt između dva razumna i osećajna bića/osobe multikulturni dijalog,¹⁶ i, istovremeno, prvi kontakt – jedan od najznačajnijih tematskih/motivskih čvorišta ukupnog SF žanra (Đorđević 2004). Dve osobe nikada ne mogu da čitaju/tumače/primenjuju kulturu iz koje su potekli na isti način, upravo zato što kultura nikada nije jednoznačna. To važi čak i ako se kultura smatra nacionalno, teritorijalno ili bilo kako drugačije grupno uokvirenom: dva Nemca, ili dva Srbina (odnosno dva Getenjanina ili dva Zemljanina) nikako ne moraju imati (i, po pravilu, nemaju) isti odnos prema sopstvenom kulturnom nasleđu, naučenim kulturnim pravilima, niti se moraju kretati u istim okvirima svoje (lične koliko i kolektivne) kulture. Tako je multikulturalizam (iako ne imenom, koje je i tako suviše suvoparno i rogovatno za bilo koju vrstu literature) "otkriven" u tekstovima Ursule Legvin, decenijama pre nego što je postao pomodna reč u društvenoj/kulturnoj teoriji (Башић 2006: 53) i u savremenoj političkoj retorici i praksi.

¹⁴ *Native American Graves Protection and Repatriation Act*, odnosi se ljudske ostatke, pogrebne i svete predmete, kao i predmete koji su pripadaju kulturnom nasleđu pre-evropskog stanovništva Amerike.

¹⁵ To se, međutim, danas u međunarodnoj praksi najčešće tumači kao vlasništvo aktuelnih nacionalnih država, koje se nalaze na teritoriji na kojoj su ranije/nekada živeli kreatori tih artefakata, što otvara niz i teorijskih i praktičnih pitanja odnosa kulture, istorije, nacije i vlasništva, te je tako to jedna od ključnih tema za diskusiju u koncipiranju međunarodnog zakonodavstva na polju zaštite kulturnog nasleđa.

¹⁶ Istovremeno, u potpuno relativističkom maniru postavlja pitanje relevantnosti "činjenice": "Samo uobrazilja... Nema činjenice. Činjenica je jedna od naših najlepših uobrazilja." (*Ribar unutrašnjeg mora: Plesom do Ganama*).

"Ako odbijate bilo kakvu sličnost sa drugom osobom ili vrstom osobe, ako smatrate da je ona u potpunosti drugačija od vas – kao što muškarci čine ženama, ili klasa klasi, ili nacija naciji, možete da je mrzite, ili da je obožavate, ali u oba slučaja poričete njenu duhovnu ravnopravnost i ljudsku realnost. Pretvarate je u stvar, u odnosu na koju je jedini mogući odnos – odnos moći. Time kobno osiromašujete sopstvenu stvarnost. Vi, u stvari, time pretvarate sebe u stranca."¹⁷ (Le Guin 1979/1993)

Oni koji uspostavljaju kontakt između kultura, naročito u prvim godinama njenog rada, po pravilu antropolozi su – svi mobilni ekumena su i antropolozi, uz eventualna druga obrazovanja. Antropologija je shvaćena kao nauka koja popravljala svet, jer ljudima stvara osnove za mogućnost uzajamnog razumevanja. I, iako sama kaže da su antropologija, psihologija i medicina jedine u potpunosti antropocentrične nauke (zaboravila je na istoriju, u kojoj se doduše prirodne pojave kao poplave i zemljotresi mogu pojaviti kao *deus ex machina*), antropologija je, ipak, jedina nauka koje se ona dosledno drži u svim svojim knjigama iz hainskog ciklusa. Pritom ona sasvim jasno pokazuje da antropologija, shvaćena onako kako je to činio njen otac, kao nepolitička/neangažovana disciplina, ima ozbiljan problem:

"U prirodi Reja Ljubova nije bilo da se pita: 'Šta da radim?' Karakter i obrazovanje¹⁸ nalogali su mu da se ne paća u poslove drugih ljudi. Njegov zadatak bio je da ustanovi šta oni rade, a unutrašnji poriv govorio mu je da ih ne sputava u tome. Više je voleo da bude prosvećen, nego da prosvećuje; da traga pre za činjenicama, nego za Istinom. Ali čak se i najnemisionarskija duša, osim ako ne tvrdi da je lišena osećanja, ponekad suoči s izborom između delanja i nedelanja. 'Šta rade?' najednom je postalo: 'Šta radimo?' – a zatim: 'Šta moram da radim?'" (Hainske priče: Svet se kaže šuma)

To je problem s kojim se svako od antropologa-istraživača u dodiru sa bilo kojom kulturom (bila ona "tuđa" ili "njegova", u slučaju antropoloških istraživanja *at home*) sretne tokom karijere: da li ostati po strani ili se angažovati, kako se zaštititi od emocionalnog učešća u životu "izučavanih", kako izbalansirati odnos između "objektivne" nauke i zalaganje za prava ispitivanih itd. I, iako Ursula Legvin svoje likove obučava da se drže po strani, u skladu s preovlađujućim stavom antropologa iz očeve škole,¹⁹ njen izbor jeste akcija: za zaštitu slabijih, potlačenih, "dru-

¹⁷ Kako vidimo, tu je odgovor na pitanja koja se, čak i mnogo godina kasnije javljaju u teorijskoj feminističkoj literaturi kao literaturi Drugog/Drugih: "Ja... ukazujem na način gledanja na svet koji je karakterističan za dominantnu belu, mušku, evrocentričnu vladajuću klasu, na način deljenja sveta kojim se jedan svemoćni subjekt postavlja u centar, a marginalni Drugi konstruišu kao skupovi negativnih odlika. Šta ostaje od Drugog posle ovog truda da se ona ili on dehumanizuju? Ona/on polako postaju predmet." (Hartsok 1995).

¹⁸ Ljubov, jedan od glavnih junaka romana, je naravno – antropolog.

¹⁹ "Mišljenje/prosuđivanje ukida razumevanje" (Telling, 3), ili: "Njen posao je bio da ukine prosuđivanje i teoriju, da se osloni na evidenciju i posmatranje, da sluša i beleži ono što joj je rečeno" (Telling, 4).

gih", gde se našla na istoj liniji sa savremenom post-kolonijalnom antropologijom, koja je u potpunosti napustila ideju o samoj sebi iz prethodnih decenija, u kojima nastojala da bude "neutralna" i "objektivna" (i time, po uvreženom mišljenju, slična prirodnim naukama).²⁰ Danas je sasvim uobičajeno stanovište da se

"polje antropološke prakse stalno širi, obuhvatajući primenjenu antropologiju, aktivističku antropologiju i studije socijalnih pokreta. Mi je vidimo prvenstveno kao studije učesničkih procesa, koji uključuju socijalne pokrete, dakle one koji se bave rešavanjem problema socijalne neravnopravnosti, ugnjetavanja, sukoba i nasilja."²¹

Pol i moć

Ursula Legvin je više puta izjavljivala da su njeni roditelji bili ravnopravni partneri. Ipak, izgleda da je čitav život porodice Kreber bio organizovan u skladu s karijerom njenog oca. Teodora, Ursulina majka i Kreberova druga žena, bila je po obrazovanju psiholog i antropolog, ali je – i pored akademskog obrazovanja – bila nezaposlena, što i nije čudno, s obzirom na to da je vodila brigu o četvoro dece i da je, kako se iz Ursuline biografije vidi, zajedno s čitavom porodicom sledila njegova terenska istraživanja. Vremena za samostalan rad i samopotvrđivanje (u smislu javnih priznanja i realizacije bilo kakvih sopstvenih projekata) ona nije imala sve do kraja Kreberovog dugog života. Tokom svog braka s Kreberom, Teodora je objavila samo jednu knjigu, i to pred samu njegovu smrt, 1959. godine. Tek 1961. objavila je knjigu po kojoj će postati poznata: *Ishi u dva sveta (Ishi in Two Worlds)* – priču iz života svoga muža o čoveku koga sama nikada nije upoznala – o Indijancu s kojim je Kreber bio prijatelj i o kome on sam nikada nije napisao ni reč. Dakle, iako sposobna i talentovana, sve do muževljeve smrti živela je duboko u njegovoj senci, što je nesumnjivo ostavilo trag na Ursulu, koja se smatra jednom od začetnica feminističke literature (iako smeštene gotovo isključivo unutar granica žanra).

²⁰ Danas se antropolozi u čitavom nizu škola obučavaju za društveno delovanje. Njihovim primarnim poslom se smatra: "socijalno odgovorno bavljenje odgovorima na pitanja koja su presudno važna u savremenom svetu" (The Stanford Department of Anthropology, <https://www.stanford.edu/dept/anthropology/cgi-bin/web/>). Mladi antropolozi se obučavaju "da mogu da odgovore odgovornostima nastave, istraživanja i zastupanja zasnovanim na akcionom pristupu antropologiji" – program master i doktorskih studija iz socijalne i kulturne antropologije, na California Institute of Integral Studies, za 2007/2008 godinu (<http://www.ciis.edu/catalog/socialcultanthro.htm>). Program je 1999. redizajniran da osposobljava studente da se bave "pitanjima socijalne i ekološke pravde u kontekstu multikulturalnog, postkolonijalnog sveta."

²¹ Maxwell School, Syracuse University, <http://www.maxwell.syr.edu/anthro/>

Njene prve knjige, ipak, ostaju u okvirima rodno suprotstavljenih prostora, odraženih na konceptualizaciju uspostavljanja društvene moći – heroji su muškarci, dok žene, čak i kada su sposobne i spremne za menjanje sveta, ostaju unutar koncepta muške raspodele moći (*Semlejina ogrlica*, *Planeta izgnanstva*, *Grobnice Atuana*). U *Levoj ruci tame*, na koju su se kasnije pozivale i žene i ne-heteroseksualne osobe kao na manifest za oslobođenje od diskriminacije, ona se, zapravo, ne bavi rodnim odnosima, nego ispituje koliko biološki preduslovi utiču na formiranje kulture/društva i, istovremeno, koliko je ono što smatramo jedino mogućom stvarnošću samo jedna od njenih mogućih varijacija. Uspostavljanjem (a)simetrije između polno/rodno podeljenog i time uslovljenog sveta (Zemlje)²² i sveta bez polne/rodne dihotomije (Zime), ona ukazuje na snagu kojom polna podela (= biologija) utiče na kulturno oblikovanje stvarnosti. Klasičnim pitanjima odnosa pola i moći²³ bavi se u svojim kasnijim romanima, gde daje i eksplicitne odgovore:

"mi, možda, upravo u svojoj seksualnosti bivamo najlakše porobljeni, i muškarci i žene. Moguće je da na tom polju, čak i kao slobodni ljudi, nalazimo da je slobodu najteže očuvati. U politici tela jesu koreni vlasti" (Četiri puta do oproštaja: 4).

Po njenom viđenju, koje je često i u teorijskoj feminističkoj literaturi, konceptualizacija žene/ženskog osnov je za kreiranje pojma Drugog, a time i za sve odnose ne-razumevanja, koji se uspostavljaju u svim poznatim ljudskim društvima/kulturama:

"Prolazi pored njega jedna žena... Nije načinjena, ne može se pročitati, niti dohvatiti. Ona je drugo, druga. Nije njemu dato da je shvati." (Ribar unutrašnjeg mora: Plesom go Ganama)

Odgovornost i sloboda: kreiranje boljeg društva

U vreme kada Ursula Legvin formira svoj hainski svemir i svet Zemljomorja (prve priče iz oba ciklusa objavila je 1964. godine), rasna segregacija u SAD je i dalje izuzetno živa, a pokret za prava crne "manjine" je u punom zamahu. Veliki marševi i demonstracije za ukidanje rasne segregacije na američkom Jugu (1960, 1963, 1964) potresali su zemlju. Univerziteti u južnim državama odbijali su da prime prve crne studente čak i na osnovu presuda Vrhovnog suda SAD, što je izazivalo žestoke sukobe između boraca za građan-

²² Iz te, prve, podele proističu sve ostale.

²³ "[M]i moramo razumeti kako moć deluje, i stoga nam je neophodna upotrebljiva teorija moći. Gde je naći? Kako je razviti? Mogu li se odnosi moći između polova uporediti sa drugim odnosima moći?" (Hartsok 1995)

ska prava i slobode, s jedne, i boraca za očuvanje porznatog stanja u raspodeli moći, s druge strane. Kju-klus-klan je otvoreno jahao u zaštitu supremacije bele rase... Predsednik Kenedi je 1963. godine na nacionalnoj televiziji održao govor o građanskim pravima, koji se odnosio na ukidanje rasne segregacije. Tokom leta 1964. godine ubijeni su aktivisti Pokreta za građanska prava u Misisipiju, što je skrenulo pažnju čitave zemlje (a i zemalja van SAD) na i dalje aktuelni problem odnosa u južnim državama. Iste godine usvojen je Zakon o građanskim pravima, a 1965. i Zakon o pravu glasa, kojim su *de jure* crni i beli-a-siromašni Amerikanci izjednačeni s dominantnom belom većinom. Martin Luter King, predvodnik borbe za crnačka građanska prava, dobio je Nobelovu nagradu za mir 1964. godine, a 1968. je ubijen u atentatu. Zakonodavna aktivnost na ukidanju rasne segregacije u SAD završena je 1975. godine, ali se, u praksi, borba za njeno ukidanje u svakodnevnom životu nastavila sve do kraja osamdesetih godina 20. veka, a u nekim segmentima (kao borba za ukidanje etničke i klasne segregacije) traje do danas.²⁴

Od samog početka spisateljskog rada Ursule Legvin, u oba paralelna svermira (hainskom i Zemljomoru) kojima će ona ostati verna do današnjeg dana,²⁵ ljudi su uglavnom različitih nijansi smeđe boje. Prvi tamnoputi heroj bila je plavokosa Semleja iz *Semlejine ogrlice* (1964.), koju su naslednici junaci u *Rokanonovom svetlu* (1966.), a zatim i svetski poznati čarobnjak Ged (*Čarobnjak Zemljomorja*, 1968.) i Dženli Ai, antropolog i kulturni morfolog, osoba zadužena za prvi kontakt s ljudima s planete Geten/Zima (1969.).²⁶ Njeni junaci su uglavnom različitih tonova smeđe boje, a ima svetova (doduše kasnije konstruisanih, kao što je Verel – *Četiri puta do oproštaja*, 1996), gde se hijerarhija uspostavlja na osnovu boje kože, ali u obrnutom smeru – tamnija koža označava pripadnost vladajućoj klasi i isto je toliko negativna kao i bilo koji drugi odnos moći/dominacije, uspostavljao se on na rasnim ili na polnim razlikama.

Godina u kojoj objavljuje roman *Leva ruka tame* (1969), na osnovu koga će steći svetsku slavu, vreme je rata u Vijetnamu i, istovremeno, žestoke anti-

²⁴ Afro-američki muzej osnovan je, ipak, u okviru Smitsonovog instituta tek 2007. godine (i postoji još uvek samo u virtuelnom obliku, dok se fizičko otvaranje očekuje 2010. godine), što je, zapravo bilo konačno javno prihvatanje činjenice da Afro-amerikanci imaju svoju kulturu, istoriju i tradiciju, koje se u mnogome razlikuju od oficijelne/vladajuće kulture, istorije i tradicije belih Amerikanaca.

²⁵ Poslednja dva dela ciklusa o Zemljomoru objavljena su 2001. godine.

²⁶ Simptomatično je da su Getenjani, uprkos svojoj neobičnoj androgenosti, beli. Tu se ona, zapravo, poigrava stereotipima, postavljajući čitaocu pitanje: šta je teže prihvatljivo – belac neodređenog pola ili polno jasno definisani crnac, dajući mu odgovor da sve te razlike nisu bitne, da je uprkos njima moguć ljudski kontakt, ali je pre toga neophodno da se u potpunosti zaborave (fizičke/vizuelne) razlike i, istovremeno, kulturno uslovljeni stereotipi.

ratne kampanje u SAD, ali i neposredno posle francuskog maja '68, koji je proizveo širok talas studentskih demonstracija širom sveta, sa snom o Revoluciji i sloganom *Če još živi* (Če Gevara je ubijen 1967. godine u Boliviji). Nesumnjiv marksistički uticaj na zbivanja iz 1968. godine, utisnuo je pečat i u na prozu Ursule Legvin. Već u prvim romanima, naročito u *Čoveku praznih šaka*, ona razmatra ideju mogućnosti uspostavljanja pravednog društva, društva u kome bi svi ljudi zaista imali iste šanse. Ipak, ona pravi značajan otklon od koncepta društva zasnovanog na kolektivnim pravima/slobodama, koje se (u njenim romanima, kao i u životu) uvek pretvara u neku vrstu dominacije, prema društvu individualnih prava i sloboda:

"... svaka vladavina je tiranija. Dužnost pojedinca jeste da ne prihvati nikakvu tiraniju, da bude začetnik vlastitih činova, da bude odgovoran. Jedino ako tako bude postupao, društvo će živeti, menjati se, prilagođavati se i opstati." (*Čovek praznih šaka*: 12)

U tom smislu ona vidi i svoj lični angažman:

"Apsolutna sloboda je apsolutna odgovornost. Posao pisca, kako ga ja vidim, je da govori istinu. Pišćevu istinu – ničiju drugu." (Le Guin 1979/1993)

Iako uverena da je revolucija (kao promena međuljudskih odnosa, naročito odnosa moći) neophodna – bavi se revolucijama u raznovrsno konstruisanim društvenim kontekstima, koji se svi, ipak, mogu prepoznati u zemaljskoj istoriji (uglavnom savremenoj). U potpuno postmodernom maniru, slično Fukou (Horovic 1987: 63-64), ona veruje da uspešan otpor potčinjavanju proizvodi novi, obrnuti diskurzivni identitet i da se, u tom procesu, stvara novo potčinjavanje (Četiri puta do oproštaja). Zbog toga ona revoluciju ne vidi kao trenutak sukoba i poraza/pobede, ne vidi je u terminima rata. Za nju je revolucija proces:

"Revolucija je u duhu pojedinca, ili nije nigde. Ona je za sve, ili nije ništa. Ako joj se ikada može sagledati kraj, onda neće nikada uistinu početi." (*Čovek praznih šaka*: 12),

Istovremeno, ona prepoznaje nove oblike dominacije koji se uspostavljaju u savremenim društvima koja su, bar naizgled, rešila pitanja rasne i rodne neravnopravnosti, a proističu iz tehnološkog razvoja i socijalno-ekonomskih promena, kao i načina konstruisanja sveta u svesti pripadnika najširih društvenih krugova:

"Imperijalizam visoke tehnologije jednako je nadmen kao i onaj stari, rasistički; tehnofil smatra da se uopšte 'ne računaju' oni ljudi koji ne furaju najnoviji fazon, koji nisu u Mreži, ne poseduju najmodernije sprave. To su proli, mase, bezlična rulja... nova operativna definicija pojma 'ljudi' glasi: to su samo oni koji imaju pristupa do jedne izuzetno složene, brzo rastuće industrijske tehnologije. A sama reč 'tehnologija', opet, odnosi se

isključivo na takvu. Čula sam kad je jedan čovek rekao, savršeno ozbiljno, da starosedelci Amerike, pre no što su ih belci osvojili, nisu imali tehnologiju. Kao što svi znamo, grnčarija je prirodna pojava, ispletene košare dozrevaju na suncu, a grad Maču Piču je spontano iznikao na vrhu planine." (Ribar unutrašnjeg mora: Uvod)

Ona, istovremeno, ne pokušava da pronade rešenje za problem uspostavljanja odnosa moći – osnovni problem kojim se bavi tokom decenija svog pisanja, ali ipak, nudi empatiju kao mali mogući iskorak u pravcu prevazilaženja svih vrsta sukoba u različitim okvirima odnosa moći i bilo koje druge vrste nerazumevanja između razumnih bića (*Hainske priče: Prostranija od carstva i sporija, Dvanaest četvrti vetra: Oni što odlaze iz Omelasa*).

Ona i "mi"

Na kraju, može se postaviti pitanje zbog čega za domaću etnologiju/antropologiju može biti važno (čemu "služi") razmatranje opusa jedne američke književnice, ma koliko on bio povezan s antropologijom i ma koliko uticao na promenu stvarnosti u nekoj drugoj zemlji, pa bila ona i centar svetske moći; kako to može pomoći razumevanju naše stvarnosti, sada i ovde? Možda i ne može, iako su romani Ursule Legvin prevedeni i štampani u Srbiji još od kraja sedamdesetih godina 20. veka (Leva ruka tame je prvi put objavljena 1979. godine u biblioteci Kentaur, a posle toga u još dva izdanja: 1987 i 1991. godine), a aktuelno glasanje (12. maja 2008. godine) o omiljenim SF autorima, gde zauzima visoko peto mesto s tendencijom daljeg uspona, nesumnjivo govori o činjenici da je i danas čitana.²⁷ Međutim, postavlja se pitanje koliko njeni stavovi imaju dodira s aktuelnim svetonazorom u Srbiji i (ako imaju/nemaju) da li mogu i kako da utiču na njegovu promenu? Neki od citata iz njenih knjiga zvuče kao direktan opis/komentar balkanskih zbivanja iz devedesetih godina 20. veka:

"Rođeni u mračnoj senci zloupotrebljene vlasti, postavljamo mir izvan našeg sveta, kao svetlo koje nam je vodilja, ali ostaje nedostižno. Sve što umemo jeste da se borimo. Ako iko od nas uspe stvoriti neki mir u svom životu, to je samo poricanje da se rat nastavlja, senka senke, dvostruko neverovanje." (Četiri puta do oprostaja: 1)

Ili iz istorije Srbije:

"Uvek su, uvek, mladi muškarci bili spremni da pojure i da ubijaju koga god im stari ljudi označe kao protivnika: da ubijaju jedni druge, ili žene, starce, decu; uvek se imao voditi još neki rat u ime mira, slobode, pravde, Boga." (Četiri puta do oprostaja: 1)

A kada su se ratovi završili:

²⁷ Top10.co.yu, <http://www.top10.co.yu/vote.asp?catid=62&listid=499&itemid=5313>

"... kao da nije bilo ... ničega od svega toga. Ne pričaju više o ratu. Nije se dogodio. Nismo vodili ratove." (Četiri puta do oprostaja: 2)

Simptomatično je da je naučna fantastika, koja je tokom sedamdesetih i osamdesetih godina 20. veka na jugoslovenskom prostoru doživela izdavački bum (a od toga je najveći deo knjiga i časopisa objavljivani u Srbiji), tokom ratova, sankcija i ukupnog razgrađivanja svih sistema vrednosti u devedesetima naglo nestala iz tržišne ponude, da bi se vratila tek posle 2000. godine. Naravno, kako je jedna od ključnih tema, ne samo tekstova Ursule Legvin nego ukupne naučne fantastike, prevazilaženje granica – od granica uslovljenih kulturom, preko onih koje postavljaju psihičke ili fizičke karakteristike ljudskih bića, do granice između ljudskog i ne-ljudskog kao poslednje i najznačajnije, ukupna SF produkcija ukazuje na besmislenost zatvaranja u državne, verske ili nacionalne okvire, pokazujući da su razlike između ljudi znatno manje od sličnosti i da se, relativno lako, mogu prevazići (Gavrilović 1986). Tako naučna fantastika u tom periodu nikako nije bila poželjna kao društveni/kulturni proizvod, jer je podriivala nacionalnu homogenizaciju, odnosno težnju za uspostavljanjem čvrste granice prema Drugima, ma kako oni bili definisani. Ona sama je, posebno, postavljala pitanja o smislu rata,²⁸ rodoljublju,²⁹ patriotima i izdajnicima,³⁰ totalitarnim³¹ – dakle svim pitanjima koja nisu bila politički prihvatljiva u ratnim godinama i vremenu rekonstrukcije nacionalnog identiteta.

Međutim, sama mogućnost usvajanja antropoloških koncepata spakovanih u formu popularno-kulturnog proizvoda, daje antropologiji, kako svetskoj, tako i domaćoj, alat kojim se može uticati na promenu društvenog/kulturnog okruženja. Naravno, uticaj direktno zavisi od talenta onoga ko prezentuje antropološke postavke, kao i povezanosti proizvoda s lokalnom popularnom kulturom.³²

Upravo raskošni talenat Ursule Legvin je, u svetu u kome su njeni romani kontinuirano čitani, nesumnjivo doprinosaio promeni stereotipa i kreiranju no-

²⁸ "[K]ada se jedanput složimo oko toga da li nešto treba preduzeti ili ne, postajemo vrlo uporni, a kada se naša upornost suoči s tuđom tvrdoglavošću, može da dođe do neke vrste rata, do borbe ideja, do jedinog oblika rata koji se uopšte može dobiti." (Čaplino oko: 3)

²⁹ "Voleti Boga i zemlju, to je kao oganj, prijatelj divan, a neprijatelj strašan; samo se deca igraju vatrom", ili: "ovi mladi Rodoljubi žive u svetu kratkih života. Zahtevi, nasilje, neposrednost, i smrt, za šta? Za jednu uskogrudost, jednu mržnju, jedno fiksiranje drogom vlasti." (Četiri puta do oprostaja: 4).

³⁰ "Ne znam šta je to što čoveka čini izdajnikom. Nijedan čovek ne smatra sebe izdajnikom; ova okolnost otežava da se dođe do odgovora." (Leva ruka tame: 3).

³¹ "Sekularni teroristi ili sveti teroristi, u čemu je razlika?" (Telling: 3).

³² Otuda nije čudno što sjajni SF romani Borislava Pekića (1999, *Besnilo*) nisu imali većeg uticaja – nisu pripadali žanru koji je blizak lokalnoj kulturi, niti su čak tretirani kao žanrovska literatura koja bi bila kontinuirano preporučivana najširem krugu čitalaca.

vog, tolerantnijeg pogleda na svet, pre svega zahvaljujući njenom nastojanju da stimuliše i ohrabri svoje čitaoce da razmišljaju u etičkim terminima, čak i ako se, na kraju, njihov etički sud razlikovao od njenog. (Cummins 1992). Njeno uverenje je, ipak, potpuno jasno: ako se prihvate sreća i blagostanje plaćeni nesrećom samo jedne jedine osobe, ako sudbina pojedinca nije važna, onda – po njenom uverenju – sve prestaje da ima smisla. I zbog toga oni na koje se Ursula Legvin oslanja i kojima se obraća, odlaze iz Omelasa, u potrazi za nekim drugim mestom, možda manje sjajnim, srećnim i bogatim, ali svakako ljudskijim.

Izvori:

- Čapljino oko*, Beograd: Prosveta 1985.
Rokanonov svet, Beograd: Narodna knjiga, Partizanska knjiga 1987.
Planeta izgnanstva, Beograd: Narodna knjiga, Partizanska knjiga 1987.
Grad opsena, Beograd: Narodna knjiga, Partizanska knjiga 1987.
Zemljomorje, Beograd: Polaris 1988.
Tehanu, Beograd: Polaris 1990.
Leva ruka tame, Beograd: Polaris, 1991.
Čovek praznih šaka, Beograd: Polaris, 1991.
Hajnske priče, Beograd: Polaris, 1991.
Stalno se vraćajući kući, Beograd: Polaris, 1992.
Dvanaest četvrti vetra, Beograd: Polaris 1993.
Ruža kompasa, Beograd: Polaris 1994.
Ribar unutrašnjeg mora, Beograd: Polaris 1995.
Četiri puta do oproštaja, Beograd: Polaris 1996.
Telling, London: Gollancz, 2001.

Literatura:

- Barnard, Frederick. 2004. *Herder on Nationality, Humanity, and History*, Montreal: McGill-Queen's Press – MQUP.
 Башић, Горан. 2006. Принципи комунитаризма и либерализма у организацији мултиетничких постсоцијалистичких друштава у југоисточној Европи, у: З. Дивац (ур.) *Свакодневна култура у постсоцијалистичком периоду*, Етнографски институт САНУ: Зборник 22, Београд, 51-74.
 Burns, Tony. 2004. *Marxism and science fiction: A celebration of the work of Ursula K. Le Guin*, Capital & Class, Winter.
 Cummins, Elizabeth. 1992. *Understanding Ursula K. Le Guin*, Columbia, SC: University of South Carolina Press.
 Đorđević, Ivan. 2004. Prvi kontakt, *Kultura – Časopis za teoriju i sociologiju kulture i kulturnu politiku* 107/108, Beograd, 205-219.

- Gavrilović, Ljiljana. 1986. Naučna fantastika – mitologija tehnološkog društva, *Etnološke sveske* VII, Beograd-Topola, 58-64.
- Hartsok, Nensi. 1995. Fuko o moći: teorija za žene?, *Ženske studije* 1, Beograd: Centar za ženske studije, http://www.zenskestudie.edu.yu/index.php?option=com_content&task=view&id=142&Itemid=41
- Horowitz, Gad. 1987. The Foucaultian Impasse: No Sex, No Self, No Revolution, *Political Theory* 15 (1), 61-80.
- Легвин, Урсула. 1973/2007. *Стаљин у души*, Пројекат Растко: <http://www.rastko.org.yu/rastko/delo/11833>
- Le Guin, Ursula. 1979/1993. *Language of the night: Essays on Fantasy and Science Fiction*, <http://killian.com/earl/LanguageOfTheNight.html>, http://findarticles.com/p/articles/mi_m1510/is_n82/ai_15297586
- Legvin, Ursula. 1984. Naučna fantastika i gospoda Braun, *Monolit* 1, Beograd
- Le Guin, Ursula. 1997. Changing Kingdoms: A Talk for the Fourteenth International Conference on the Fantastic in the Art, March 17-21, 1993, in: M. A. Morrison (ed.), *Trajectories of the Fantastic: Selected Essays from the Fourteenth International Conference on the Fantastic in the Art*, Westport, CT: Greenwood Publishing Group, 3-12.
- Llobera, Josep. 1994. *The God of Modernity: The Development of Nationalism in Western Europe*, London-Oxford: Berg Publishers.
- Ковачевић, Иван. 2006. *Традиција модерног – Прилози историји савремене антропологије*, Етнолошка библиотека 20, Београд: Српски генеалошки центар.
- Kroeber, Karl and Clifton. 2003. *Ishi in Three Centuries*, Lincoln: University of Nebraska Press.
- Kwak, Sun-Young. Spring 2005. World Heritage Rights Versus National Cultural Property Rights: The Case Of The Jikji, *Human Rights Dialogue* 2 (12): Cultural Rights, Online Exclusive, http://www.cceia.org/resources/publications/dialogue/2_12/online_exclusive/5153.html
- Миленковић, Милош. 2003. *Проблем етнографски стварног – Полемика о Самоу у кризи етнографског реализма*, Етнолошка библиотека 12, Београд: Српски генеалошки центар.
- Wolf, Eric R. 2003. Alfred L. Kroeber, in: Sydel Silverman, (Ed.), *Totems and Teachers*, Walnut Creek, CA: AltaMira Press, 35-55.
- Жикић, Бојан. 2006. Страх и лудило: пролегомена за антрополошко проучавање савремене жанр-књижевности, *Етноантрополошки проблеми* 1 (2): 27-43.
- Živković, Zoran. 1987. Desna ruka svetlosti Ursule Legvin, u: U. Legvin, *Rokanonov svet*, Beograd: Narodna knjiga, Partizanska knjiga, 7-38.

Liljana Gavrilović

The guide from Omelas:
action anthropology with miracle icing

Literary piece by Ursula Legvin, a science fiction author, is linked with theoretical, as well as practical anthropology, in several ways. Her life, education, prose production and reception of her work create a whole, which is in many ways related with anthropology on the one, and the changes in the modern world on the other. Her work has, owing to its great popularity, contributed to a great extent to the adoption of some primarily anthropological thesis with the broadest population (not only among Americans) and thus significantly influenced the change of the public discourse-the shaping of the contemporary ideal picture of the world.

Key words: Ursula Lengvin, racism, feminism, science fiction, anthropology

Liljana Gavrilović

Le guide d'Omelas: anthropologie d'action

L'oeuvre littéraire d'Ursula Le Guin, auteur de science-fiction, entretient des liens multiples avec l'anthropologie tant sur le plan théorique que sur le plan pratique. Sa vie, sa formation, sa production littéraire et sa réception constituent un ensemble associé à plusieurs niveaux avec l'anthropologie, d'une part, et les changements du monde contemporain, d'autre part. Grâce à son immense popularité, son oeuvre a contribué de façon significative à l'adoption de certaines thèses anthropologiques dans la population la plus large, sans se limiter au seul continent américain. Ainsi, elle a exercé une influence considérable sur la transformation du discours public ou, en d'autres mots, sur la constitution de l'image contemporaine du monde idéal.

Mots-clés: Ursula Le Guin, racisme, féminisme, science-fiction, anthropologie